

Sami Isoniemen kirjallinen lausunto kuulemisen sijaan

Haluan kiittää valmisteluryhmää sen valitsemasta lasta arvostavasta määrittelystä: "Lapsi, joka käyttää vakavaa väkivaltaa tai tekee muita rikollisia tekoja ", jossa lapsi huomioidaan ensin yksilönä eikä esimerkiksi väkivallan tai rikosten kautta, jotka eivät ole yksittäisiä syitä tai oireita lapsen haastaavaan tilanteeseen, joihin esimerkiksi nyt ehdotettavan uuden sijaishuoltopalvelun avulla etsitään ratkaisuja.

Nyt käsillä olevaa lasten suojelemiseksi laadittavaa pakettia on perustellusti tarkasteltu poikkihallinnollisesti ymmärtäen, että käsillä olevat haasteet eivät ole yhden toimijan vastuulla eikä ratkaistavissa yhden säännöksen kautta. Rajauksista johtuen loppuraportissa keskitytään lastensuojelun viimesijaisten toimien tai korjaavien toimien kovaan ytimeen. Tällä hetkellä monella mittarilla mitattuna korjaavaa työtä tehdään enemmän kuin koskaan ja sitä tehdään kalliilla. Nyt käsiteltävän paketin rinnalla on tämän vuoksi kiinnitettävä huomiota, että poikkihallinnolliset ja laaja-alaiset varhaisen tuen ja puuttumisen muodot kaipaavat välitöntä kehittämistä.

Loppuraportin pääpaino on perustettavaksi ehdotussa integroitussa ja suljetussa kuntoutuspalvelussa. Niiden lasten määrä, jotka käyttävät vakavaa väkivaltaa tai tekevät muita rikollisia tekoja, on kasvanut ja väkivallan teot ovat yleistyneet. Nuorisorikollisuuden, Roadman-ilmiön ja katujegenikehityksen myötä nykyiset palvelut ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Samanaikaisesti viime vuosina luvattomien poissaolojen määrät ja kestot ovat kasvaneet.

Uudelle perustettavalle palvelulle on siis tarpeensa sekä kysynnän kautta että nykyisessä palvelujärjestelmässä ilmenevien puutteiden kautta. Lasten suojelemiseksi tehtävissä toimenpiteissä tulee tässä tapauksessa huomioida toimintaympäristön muutokset ja sen, että lapsia, jotka vaarantavat itseään ja muita lapsia on tällä hetkellä sellaisissa palveluissa, jotka eivät vastaa lasten tarpeisiin.

On huomioitava, että jo vuoden 2008 lastensuojelulain uudistuksen tavoitteena oli painopisteen siirtäminen korjaavista palveluista varhaiseen tukeen ja puuttumiseen. Myös vuonna 2013 Toimiva lastensuojelu – selvitysryhmän loppuraportissa korostettiin varhaisen puuttumisen periaatetta kaikissa lapsi- ja perhepalveluiden osa-alueissa. Nyt perustettavaksi ehdotettava palvelu on perusteltu valinta, mutta myös osoitus siitä, että korjaaville palveluille on kysyntää. Minimitavoitella tulisivin olla, ettei vastaavien palvelujen perustamisesta tule tapa vaan varhaiseen tukeen aletaan panostamaan.

Eryteisesti lasten luvattomiin poissaoloihin puuttumisessa toimintakäytännöt ja tehdyt tulkinat ovat olleet lapsen edun vastaisia eikä lapsen edun ensisijaisuuden periaatetta ole ymmärretty ja toteutettu. Juuri saapunut ja loppuraportissa huomioitu Oikeusasiamiehen ratkaisu EOAK/6723/2024 sisältää kattavat perustelut lainsäädännön ja toimintakäytäntöjen nykytilan haasteista. Toimivaltaa luodessa on kirjauksissa huomioitava, että lapsen edun ensisijaisuuden periaatetta ei ole Suomessa ole täysin ymmärretty¹. Se on näkynyt lasten luvattomiin poissaoloihin puuttumisessa.

Nyt perustettavaksi ehdotettava palvelu omalta osaltaan vähentänee luvattomien poissaolojen kokonaismäärää sekä erityisesti luvattomiin poissaoloihin liitettävää riskikäyttäytymistä. Luvaton poissaolo on lähtökohtaisesti vaarallinen asiantila erityisesti silloin, kun siihen liittyy väkivalta, rikollinen käyttäytyminen ja päihteiden käyttö.

¹ Hakalehto, Suvianna (2017). "The principle is not adequately understood" – lapsen oikeuksien komitean Suomelle antamasta palautteesta. Oikeus 46:4/2017, 490–498

Oikeus lapsen kiinniottoon luvattoman poissaolon aikana on osoittautunut konkreettiseksi haasteeksi poissaolon pysäyttämiseksi. **Lapsen edun ensisijaisuuden periaatteen mukainen tulkinta ja lapsen haavoittuvan aseman tunnistaminen vaatii toimivaltasäännöksen, että kiinniotto ei jää toteuttamatta. Poliisilla tulee olla kiinniotto-oikeus.**

Luvattomiin poissaoloihin liittyy kiinteästi virka-apupyyntö, jossa yksityiselle annettava virka-apu on sisällöltään erilainen kuin toiselle viranomaiselle annettava virka-apu. Nykyisissä olosuhteissa, kun luvattomiin poissaoloihin puututaan poliisin antaman virka-avun kautta, aiheuttaa nykyinen käytäntö viiveitä ja täten hidastavat poissaoloihin puuttumista ja kohottavat poissaoloon liittyviä riskejä. Nykyään virka-apua voi saada vain toimivaltainen viranomainen eli käytännössä sosiaaliviranoainen, kun taas lapset ovat enemmän kuin koskaan sijoitettuna yksityisiin sijaishuoltopaikkoihin, joilla ei ole oikeutta virka-avun saamiseen luvattomana poissaoloon liittyvissä asoissa.

Helsingissä 7.2.2025

Sami Isoniemi

Hallintotieteiden tohtori